

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Shemot

Shelomoh ben Yitshaḳ

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

01

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10060

שמות יד טו בשלח

אונקלוס

מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵאֵת
עַל־שַׁפַּת הַיָּם : לֹא וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיֵּרָאוּ
הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ בְּיַהֲרֹג וּבְמִשְׁרָה
עֲבָדוּ : פ

בְּיוֹמָא הַהוּא יִתְּיִשְׂרָאֵל מִיַּד דְּמִצְרַיִם
וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יִתְּמִצְרַיִם מִיַּתִּין עַל־כִּיף
יָמָא : לֹא וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יִתְּנִבְרַח־יִתְּנָא
רַבְתָּא דְעֵבֶר וַיִּבְמִצְרַיִם וַדְחִילוּ עִמָּא מִן־
קְדָם־יֵי וַהֲמִינוּ בְּמִימְרֵא־דֵי וּבְנִבְיֵאוֹתֵי־
מֹשֶׁה עֲבָדִיהּ : א בְּכֵן שִׁבַח־מִשְׁרָה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל יִתְּתוּשְׁבַחְתָּא הָדָא קְדָם־יֵי וַאֲמָרוּ
לְמִימְרֵי נִשְׁבַּח־וְנוֹדֵי קְדָם־יֵי אֲדִי־אֲתִנָּא עַל־
גִּיּוֹתֵינָא וַיִּיאֹתָא דִּי לִיהּ הוּא סוּסָא וְרַבְבִּיּהּ
שְׂדֵי בִימָא : ב תּוֹקְפֵי וְתוּשְׁבַחְתֵּי דְחִילָא־
וַיֵּי אָמְרֵי־בְמִימְרֵיהּ וַתְּהַלֵּי לִי לְפָרִיק דִּין אֱלֹהֵי וַאֲבָגֵי־לִיהּ מִקְדָּשׁ אֱלֹהָא דְאַבְרָהָם וְאַפְלַח־

טו

אֶזְוִי שִׁיר־מִשְׁרָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה
לַיהוָה כִּי־נָצְחָה נָצְחָה סוּס וְרַבְבּוֹ רָמָה בָּיָם :
ב עָצוּ וּזְמַרְתֶּם יְהוָה וַיְהִי־לִי לְשִׁירָה וְהָאֵלֵי
וַאֲנֹהוּ

קדמויה

רש"י

רחוק מחנו וירדפו אחרנו : (לא) את היד הגדולה . את הנבורה הגדולה שעשתה ידו של הק"ה . והרכה לשונות נופלין על ל' יד וכו' ל' יד
ממש הן והמפרש יתקן הלשון אחר ענין הדבור : (א) או ישיר משה . או כזרחם הנס עלה בלבו שיסיר שירה . וכן (יהושע) או ידבר יהושע .
וכן (מלכים א') וכית יעשה לבת פרעה חשב בלבו שיעשה לה . חף כחן ישיר אמר לו לבו שיסיר . וכן עשה ויחמרו לאמר אשירה לה .
וכן ביהושע כשראה הנס אמר לו לבו שידבר וכן עשה ויאמר לעיני פלנישאל . וכן שירת הבאר שפתח בה או ישיר ישראל פי' אחריו עלי באר
ענו לה : (מלכים א') או יבנה שלמה כמה פירשו בו חכמי ישראל שנקט לכנות ול' בנה למדנו שהיו ד' על שם המלכה כאשר זהו ליישב
פשוטו . אבל מדרשו אמרו ד' ל' מכלן רמז לתחיית המתים מן התורה . וכן ככלן חוק משל שלמה שפירשו בו בקט לכנות ולא בנה ואין לומר
וליישכל' הזה כאשר דברים הנכתבים בלשון עתיד וכן עתיד טין ל' עבר אבל זהו שלא היה אלא לשמה חינו יכול ליישבו בלשון הזה (ג) : כי
הענין . לפי שהן דבר ההווה תמיד ומפלו בו סין ל' עתיד טין ל' עבר אבל זהו שלא היה אלא לשמה חינו יכול ליישבו בלשון הזה (ג) : כי
גאה גאה . כתר גומו . (ד"א) כל הכפל לומר שעשה דבר ש"א לכ' לעשות כשהוא נלחם בחבירו וזו נכר עליו ויפלו מן המסוס והסוס
ורכבו רמה כים וכל ש"א לעשות על ידי זולתו כפל בו לשון גלות כמו כי גלות עשה וכן כל השירה תמלא כפולה עיו חזרת ייהי לי לישועה
ה' חיש מלחמה ה' שמו וכן כולם כר"ט יישן) . דבר אחר כי גאה גאה . על כל השירות וכל מה שאקלם בו עוד יש תוספת ולא כדת
מלך כשר ודס שוקלסין אותו ואין בו . סוס ורוכבו . שניהם קשורים זה בזה והמים מעלין אותו ויורדין לעומק ואינו נפרדין . רכבה .
השליך וכן (דניאל ג') ורמו לנו אתיו נורא . ומדרש אגדה כתוב אחד לומר רמז וכתוב אחד לומר ירה תלמד שהיו עולין לרום ויורדין
לתהום כמו (איוב לח) מי יירה אכן פכתה . מלמעלה למטה (י"ד) : (ב) ענין וזמרתן ייה . אונקלוס תרגם תוקפי ותושבחת עיו
למו עיו כשורק וזמרת כמו וזמרתיו ולתי תמה על לשון המוקדא שאין לך כמוהו כקודמו כמקרא אלא כג' מקויות שהיא סמוך אלל חזרת
וכל שאר מקומות נקוד שורק (ירמיה יו) ה' עיו ועיו (תהלים נט) עיו חליך אשמורה . וכן כל תיבה שת שתי אותיות הנקודה מלא פוס
כשהיא חזרת כאות שלשית ואין השניה כש"א כחטף הראשונה נקודה בשורק . כגון . עיו עיו רוק רוקי חק חקי על עלו יסור עולו כל
כלו ושלשים על כלו ואלו ג' עיו וזמרת של כחן ושל ישעיה ושל תהלים נקודים כחטף קוד . ועוד אין כחד מהם כתוב וזמרתיו אלא
וזמרת וכולם סמוך להם ויהי לי לישועה . לכן חזי חוקר לישם לשון המוקדא שאין עיו כמו עיו ולא וזמרת כמו וזמרתיו אלא עיו שם דבר הוא
כמו (שם קכג) היושבי בשמים (עובד ירה) שוכני כמנוי סלע (דברים לג) שוכני סנה . וזהו השבח עיו וזמרתיו הוא היה לי לישועה
וזמרת דכוק הוא לתיבת השם כמו (שופטים ה) לעזרת השם (ישעיה ט) בעברת ה' (קהלה ג) על דברת בני האדם . ולשון וזמרת
לשון (ויקרא כה) לא תזמור (ישעיה כה) וזמיר עריצים לשון כיסוח ובריתיה עזו ונקותו של חלמיטו היה לנו לישועה . ואל תתקם על לשון
ויהי שלא באמר היה שיש לנו מקראות מדברים בלשון זהוה דוגמתו (מלכים א') את קירות הבית סביב לתיבל ולדבור ויעש'ללעות סביב
היה לו לומר עשה ללעות סביב . וכן (דברים ימים ב') וכני ישראל היושבים בערויבודה וימלך עליהם רחבעם היה לו לומר מלך עליהם
רחבעם (במדבר יד) מכלתי יכולת ה' וישחטם היה לו לומר שחטם (שם) והאנשים אשר שלח משה וגו' וימותו ומתו היה לו לומר
(שמות ט) ואשר לא שם לבו אל דברה' ויעוה היה לו לומר עזב (טו) : וז' אלי . ככדוד נבלה עליהם והיו מראין אותו
כאנכע ראתה שפחה על הים מה שלא ראו כנאים : ואגוהו : אונקלוס תרגם לשון טוה (ישעיה לב) טוה שאק . (שם טח)

לנו

וחמון ישראל נח נכורת ירא תקיפתא די עבד יי בה ניסין

ירושלמי

בכו שבח משה וכו' ישראל ית שבח שירתא דהא קדם
ו' ואמרין למימר נודי ונשבח קדם יי דהוא רם על
דמניא ומתנאי על ג' ונתנאי וכל מן דמתנאי קדמויה הוא
במיקריה מתקרב מניה סופוון ורנביוון על דאיתנאי
ורקפו קמר עמא דבית ישראל קמא וקבע עתהון
ב' קמא דסוף :

תקפא נרוב תושבחה דחיל כל עלמא יי אמר במיקריה
והנה לו לפרוק מן הדי אימקתא הו' ונתנאי מרמיון
באצבעתהון לאצבעתהון ואמרין להון דין הוא אכינו דתנה
מעק לו דבש מן ב' קמא וקמא ימו מן שמיר טקרא ענין
ב' ישראל ואמר דין לדיו דין הוא אלהו ונשבח ימיה
אלהא דצקתון ונרוקמה ימיה :

מ' קמא מיתין ולא מיתין דמאין על ג' קמא : לא
במ' קמא ודחילו עמא מן קדם יי וחימוני בשום מיקרא
ב' ונבואתיה דמשה עבדיה : א הא בכו שבח משה
וכני ישראל ית שבח שירתא דהא קדם יי ואמרין למימר
נודי ונשבח קדם יי קמא דמתנאי על ג' ונתנאי ומתנאי
על מ' קמא כל מ' קמא דמתנאי קדמויה הוא במיקריה פ' רע
מניה על די א' קמא פ' רע ב' קמא קדם יי ונתנאי כלבניה
ורקפו קמר עמא ב' קמא ישראל סופוון ורנביוון קמא וקבע
עתהון ב' קמא דסוף : ב התקפן וכו' תושבחהו דחיל
על כל עלמא יי אמר במיקריה ונהה לי אלהא פרוק מן
ח' אימקתא ונתנאי מתנאי באצבעתהון לאצבעתהון
ואמרין דין הוא אלהו בתנה מניק לו דוקשא מן ב' קמא
וקמא מן שמיר טקרא קעבו דאימו גמון לאנפי קרא
ג' ונתנאי וקמא ימו מן וקמא מ' קמא ומסחי ימו ומלפף
ימו וקרוו נשבח ימיה : אלהא דצקתון ונרוקמה ימיה :

אמרין

באר רחובות דקדוקי רשיי

כל מים שבעולם כמשמע כי כולם ידועים הם אלו ליושבי מדינה זו ואלו ליושבי מדינה זו : (ג) דקשה לרש"י קושית הנמרא משום דמלת אז לשון
קודם הוא הו' למכתב גס כן שר בלשון עבר לכן קאמר כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה ורצה לומר דמלכיו לפעמים שהו' ד לאו דוקא ללשון
עמיד ממש הוא משמש רק הו' ד משמש גס כן על ענין המחשבה או (ד) עין מאלו ויאלו ער הט ג' זעבן ד' נס) ישיר (הט ער ג' דאנקין נהאט לו
זינגין) וכן אז ידבר וכו' וזהו שחסיים שהו' ד על המחשבה : אבל לדעת הנמרא דרמו לתחית המחשבה הו' ד במלת ישיר סיון לעתיד
ממש הוא שיקום עשה וישיר . וזה דקאמר עור וזין לומר ולישב הלשון הזה וכו' ורצה לומר משום דמלכיו כמקרא כאשר רוצה לדבר כדבר
הרגיל להיות ככל עת ועתיד או נדרך המקרא לכתבהו בלשון עתיד כמו ככה יעשה חיוב (אזו פלפגט חיוב לו טאן אלי לייט) ואם כן
גס כן דילמא הו' ד היא להורות לשון הנה על זה קאמר דחין ליטבו כלשון הנה (ער פלפגט אלי לייט אזו ויאלו זינגין) כי שירה זו
לא היתה כיוצא לשעה וכו' בשעת קריעת הים : (ד) דהא ודאי חין לפרש מלת רמקבשטו ענין התרוממות למעלה
שהרי מנד הטבע לטבוע למטה אלא ודאי מלת רמקבשטו ענין השלכה הוא (ג' וזארקן) אבל לדעת מדרש חנה דעולים ויורדים מלת רמקבשטו
זוה מענין התרוממות למעלה למטה : (ט) כענין ראית דמלת עזי ב' ו' ד בסוף מורה ה' ו' על הכינוי (מין שטארקייט) ומלת
ומרת ב' ו' כסוף מורה ה' ו' על ענין הדביקות (חין פר שני דונג מן גאט) לפי זה סותר החיבור הפסוק בעלמא כי חין החיבור סובל

דק

רשב"ם

הים ראו מיד את הים שם על פני המזרים וטבעו בתוכו זהו עיקר פשוטו . וזעניין זה פרשתי (כבראשונה) ושמעו את קול' אלהים
מתהלך בנג לרוח היום : (א) ויחמינו ביי' . שאף כמדבר לא ימותו כרעב : (א) גאה גאה . נחון מלחמה קורין
גאות כחיה מקומות השם גמול על גאים . בית גאים יסח' . הגחלים ואחומסים בגאות רשע ידלק עני . רעה כים .
תרגום של השליך . וכן רומי קסת : (ב) עזי ומרת יי . עזי ומרת שכן ישראל יי והוא היה לי ליטועה . עזי חטף קמן וו' ד יתירה
כמו רכתי בגוים . היושבי בשמים . שכני כמני הסלי . אבל עזי חלקך אשמורה . פירושו עזי שלו . ומרת כמו ושכורת ולא
מין

מכלל יופי

בלשון ישמעאל : (ורוכבו) . אינו יוצא בפעולה אל אחר
כי הוא פועל עומד ופירושו רוכב בו או עליו : (ב) (עזי) .
בקמץ חטף והוא שם : (וזמרת) . ענין שיר ושבת וחמר
יוד המדבר ומשפטו וזמרתו והראיה שהריש קמוצה ואלו
היתה המלה סמוכה היתה פתוחה כמו עמוסה וזמרת
נבלך וראיה גדולה וזהו טהקמץ הענין כי לכנוי
הוא

(לא) (את היר) . כמו ויכלריו :
ויאמינו כה' . כל חמונה שאמריה ב' ת היא כטעם כטחון
על העתיד כמו יען לא האמנתם כיו שאמריה למ' ד'
היא החמונה על מה שיספר ב' תן הוא כמו וכן לא יאמינו לי :
טו (א) (אנישיר) . כתב ראב"ע משפט לשון הקדש
לאמר לשון עתיד החת עבר עם מלת אוזכבה

שמות טו בשלח

אונקלוס

וַאֲנֹהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאֶרְמָנָהוּ: ג יְהִי עִנְיִי אִישׁ מַלְחָמָה יְהוֹה שְׁמוֹ: ד מַרְכָּבַת פְּרָעָה וְחִילוֹ יִרְהוּ בֵּם וּמִבְּחַר יִשְׁלָשׁוּ טַבְעוּ בֵּם-סָרְפוֹ: ה תְּהַלֵּחַ יִכְסִימוּ יָרְדוּ בַמְצֻלָה כְּמוֹ-אַבְנֵי: ו יְמִינָהּ יְהַרְהֵרָה נֶאֱדָרָה בְּלֶחַת יְמִינָהּ יְהַרְהֵרָה

תרע"ז רש"י

כ"ה לאן. דבר אחר. ואמר לשון נוי אספר נויי ושכחו לכהי עולם כעון מה דורך מדוד דודי נח אודוס וכל הענין: אלהי אבי כוזה וארומזכו. אלהי אבי. לא חני תחלת הקדושה אלא חומקת ועודת לי הקדושה ואלהותו עלי יומי חבתי: (ג) ה' איש מלחמה. כעל מלחמות כונו (דורא א) איש נעתי וכל איש ואישר מתורגמן בעל וכן (מלכים אב) וחקת וסית לאיש. לנכור: ה' שמו. מלחמותיו לא ככלי זין אלא שמו הוא נלחם כח"ש (שמואל א יג) ואיבא אלך בשם ה' נבואת. דבר אחר ה' שמו אף כשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו ואחר הוא סמדתו לרחם על בראיו ולוון את כל כחי עולם ולא כעודת מלכי אדמה כשהוא עוסק בתלחמה מוכה עמו ומכל עסקים ואין כוכח לעשות וכו': (ד) ירדה בים. שדי ביווא שדיל ירייה. וכן הוא חומר (שמות יט) אוירה ירה. או אשת דאה איסדי ובה"ו אשמת כלכו במקום יתפעל (טו): ובמחר. שם דבר כמו מרכב מסבב וקרא קט: טבעו. (מכילתא) אין טביעה אלא במקום טיט כמו (תהלים סט) טבעתי ביון חולצה. (ירמיה לח) ויטבע ירמיהו בטיט מלמד שנעשה הים טיט לגמול להם כעודתם שנעשו את ישראל כחומר וכלאיים: (ה) יכסומו. כמו יכסוס וכו' וד האמצעית יתירה כו' דרך מקראות ככך כמו (דברים ה) ולאנן ויבין (תהלים לח) ירוון מדקן כיתין וכו' וד רחמנה שמחוציה לשון עתיד כן פרטוה טבעו כוס סוף כדי שיחזרו הים ויבשו אותן (יז) יכסיומו חן דומה לו במקרא כנקודתו ודרכו להיות כנקודתו יכסיומו ולא עום (יח) גם כאן מיכא להיות חולם כח"ש. כמו אבן. וכמוקוס אחר כללו כעופרת וכמוקוס אחר יאכלו קטש. הרשעים קטש הולכים ומטרפין עולין ויורדין. בינונים כאבן. ויבסרו כעופרת שנתו עיד: (י) ימינה ימינה. שני פעמים כשישראל עושין את רצונו של מקום השתאל נעשית ימין: ימינה נאדרי בכה. להליל את ישראל וימנה השנית תרעין אויב. ול"כאותה ימין עצמה תרעין אויבמה שא"ל לאדם לעשות שתי עלאות כד אחת (ופשוט על מקרא ימנה האדרת ככה נח עלאותה ימין היא תרעין אויב וכמה מקראות דוגמתו (תהלים צב) כי הנח אויביך כי נח אויביך ואכרו ודווייהם: נאדרי. כח"ד

באר רחובות דקדוקי רש"י

דקא ו כטביהם לכינוי (מין שטארקייט או"ל מין פר שניידונג) איב טבייהם לדכיקות (שטארקייט כוונ גאט או"ל פר שניידונג פון גאט) ובעבור זה הוזכרו או להוסיף הי"ד במלת וזמירתן כאלו כתיב וזמירתי ויהיו שניהם לכינוי או דמירתי היו"ד כזולת עזי נוספת היא ונחלו כתיב עזי וזמירתי ויהיו שניהם לדכיקות ואונקלוס דמירתם על עזי תוקפיה ועל זמירתי תושבתי הוסיף וי"ד כזולת וזמירתי וכללו כתיב וזמירתי ושניהם המה לכינוי ורש"י סותר דעת האונקלוס מזה הדקדוק באחריו כי כו"ל דלא זמירתי עלת עזי בקוץ חשף אלא כו"ל עלת של כאן ושל פשעה ושל תהלים וככלם הוא סמוך אלל וזמירתי והאחרים המה עזי כזולת וזמירתי והאחרים המה כשורק כמו עזי ורש"י וכו' וכו' תלתא המה בקוץ חשף אלא ודאי יש לחלק דהיכא הוא לכינוי או הוא הענין בשורק וכלא מינו וביינו לדכיקות הענין היא בקוץ חשף וכו' וזמירתי כמו היודין כזולת הייטש בשמים המשפילי וכו' וכו' וכלו כתיב עזי וזמירתי וכלל הוא לדכיקות עזי (דית שטח קייט עזי גאט וזמירתי או"ל דית פר שניידונג פון גאט) ויהי לישועה: ומה שכתב עוד וכן כלל תיבה וכולי ואין השנית בחשף וכולי כזה חביא רחיה לדבריו דכל היכא שהוא כלל כינוי או הוא בקוץ חשף וככינוי הוא בשורק כמו קק כלל כינוי וככינוי עזי קק קק וכן כולל: ומה שכתב עוד ואין השנית בחשף הוא וכו' יושן כמלא ואין השנית בחשף לחודא וכוננת על השא כי כן דרך רש"י לקרות לשא לחודא חשף וחיה מגיה הוסיף עלת בשא להבין דכוונת רש"י כדאמרנו על השא ויפה עשה: ומה רש"י לומר דוקא כשאין השנית בחשף והיינו בשא או הוא כינוי בשורק אבל כשהשנית בשא או גם ככינוי היא כקוץ חשף כמו קק קק עזי (מין גאטען דין שטארקייט: ומה שכתב עוד וזמירתי לזון לחת זמירתי הוא רבה לומר לדעת האונקלוס דמירש עלת וזמירתי אכן לדידי דאמינא דמלת וזמירתי הוא לדכיקות הוסיף לומר שהוא לשון לא תזמור ויהיינו ענין כמות וכו' וזמירתי (דית פר שניידונג): ומה שכתב עוד ואל תמה על לשון ויהיו וכו' רבה לומר הוי"ו במלת ויהי נקראת וי"ו ההיפוך שמהפכה ואלת יהי שהוא לשון עתיד לשון עבר ומביא על זה ראיותיו ויעש ויוולך וכו': ובחסם כעל מקנה אחרם בספרו כשער השביעי בסוף פשוטיהו"ד מביא דברו רש"י וזו וזמירתי וגם דעות החולקות עליו מיינס דבריו ולכן נראה דברו רש"י מדבר כס שהוא ו"ל יש לו להשיב על טענתם ולהסיר אף דין אהרן ולהשיב לעצמתו עליהם במלת עזי עכ"ל: (טו) עשום דמנינו להורות בני ישראל והיינו הוראת אישור והיתר וגם יי האורש וזה

ג אמרו בני ישראל יי ויקרא עבדך קרבינו בכל בר
 ודר קנדע גבורתיה לעמיה בית ישראל יי שמה בשמה
 בן גבורתיה יהי שמה מרדך לעלמי עלמיני
 ד ארמיו דפרעה וחילותיה שרא ביקא שיפר
 עולמי וברוי קמא וטמע ירחוון ביקא דסרף
 ה תחומיא בסון עליהון גתתו ושקעו במצולתיה
 ביקא ארמיו הי קאבנא ו ימינך יי מה משבחה
 היא בחילא ימינך יי תכרית בעל דבניהון דעמך דמימינך
 לקבלהו

יי ביקר שכונתיה הוא דעבדך לבנו נצחתי קרבינו בכל בר
 ודר סודע גבורתיה לעמא בית ישראל יי שמו מי בשמה
 בן גבורתיה יהי שמה משבח לעלמי עלמיני
 ד ארמיו דפרעה וחילותיה קשת עליהון גירין ביקא שיפר
 עולמי וברוי קמא וטמע ביקא דסרף

מה משבחה היא בחילא ימינך יי דרעע סבצצא שורי
 בעלי דבניהון דעמך

באר החובות דקרוקי רשיי

לאיתכן כאן לכן הולך לפרש דזה הוא ענין השלכה כתרומתו שרשיי וגם כחלת ורהיחה מתרגם אשתדלתי אשתדלתי (גווארמין) : וכדי
 שלא תקרא והלא וולת אשתדלתי כתרומתו היא כתי"ו אחר
 משמעת במקום יתפעל ורצה לומר כי כן דין לשון התפעל כאשר תהיה אות ראשונה מן השורש ש"ך או תהיה תי"ו לשון התפעל אחר השי"ן
 ולפי זה שדי ואשתדלתי הכל ענין אחד הם : (יו) מה דקאמר ר"ד אמוצית יתירה כזה מסכים רש"י לדעת חכמי נרפתים באמרם
 שנמלא שרשים מן שתי איתיות לחוד ולדברו כחלת יכסיומו הוא השורש קס והיו"ד אמוצית יתירה חבל לדעת רוב המוקדקים דאין נמלאים
 שרשים רק בעלי שלש איתיות גם כחלת יכסיומו הוא השורש כסה והיו"ד אמוצית היא תמורת ה"א השורש כרין כל שורש שסופה
 ה"א והי' חלת ירמיו וריוון כי גם כהם הוא השורש קכה ק"וה : ומה שכתב עוד והיו"ד ראשונה וכו' ימלא שמוס דכוותה המאמר על לשון
 עב סבצרי (זיא זיין ווארין פרוואקין) והיאך
 דרעקין על זה קאמר ר"ד ראשונה שישמעה לשון עתיד כך פרשה ורצה לומר מלת יכסיומו נתינת טעם הוא למלת טבעו
 בים סוף (זיא זיין דאחוס פרוואקין) יכסיומו כדו שחרו במים יכסו עליהם (דזיא זיא ווארין ווערין דרעקין) : (יא) משום דתנועת
 ביו"ו חולס סיוון כסתרים הוא כנוו תכלעמו ואס"ן גם כאן יכסיומו ביו"ו חולס תעבי ליה על זה קאמר שאין לו דונה במקרא כמקודתו
 נר"ל אין לו דונה להיות כחוד החלפוס אלא דרכו להיות כחולס רק שכתב אל חל רש"י איפכא חולס מלאפוס : והואיל שאתא לידן אודיעך
 ואס"ן דברי הרשב"ס י"ל יכסיומו היה ללומר אך בשביל א"ל הראשון גם א"ל השני וכו' פירושו כי נקודת מלאפוס תקרא אלא חלף
 ככתב אל הוי"ו כה"רד ק"כ כך קבלנו קריאת האות מפי חיש וברדך כאלו פתוב אובדך לזה כיון הרשב"ס בשביל א"ל הראשון
 ורצה לומר בשביל שהיו"ד אחר הסוף היא במלאפוס והיינו הכרת א"ל גם א"ל השני רצה לומר גם המס היא במלאפוס והיינו הכרת א"ל
 לפי זה לא בא לתרץ רק קושיא רש"י כחלת יכסיומו : כתבו

רשבים

מיון • וכן תספור שערות כשרי • כפילו של ראש הכסוף ורוח על כפי יחליף תספור שערות רוח כשרי • וכן תירגם רב יוסף
 תכלה שלכו ביתא כשרי • הרי וזרת חסר • כמו שזכרת ושערה • ואמרו (ואיפוא) • כמו הנוב והמעונגת • דמיתית בת
 ליון • ואינו לשון נוה (משלח) כי כפל סיפוי זוכית • ואי ומונכו • ואמרו שניהם לשון כיבוד לה"ה : (ג) ה' שמו • נודע ה' משמט
 עשה : (ד) ירם נים • כמו ויורו המורים • דרך והסליך : (ה) יכסיומו • יכסיומו היה לו לומר אך בשביל או הראשון או
 (הראשון) גם השני • וכן מולאו וזוואו • היה לו לומר מולאו • מן כל מבווא • או מן קס • מוקום • מן לן • מלון •
 חכל כעולת מולאו אחר מולאו : (ו) ימינך • שאתה אחר כך הוא תרען אויב • ימין היא לשון קיבה כדכתיב ימין

מכלל יופי

הוא כספו עניו וינך עני עומד במקום ימינך במבד כו
 בקמץ עם התיו יעלא
 בסמיכות (ואגוה) פירוש • או הוא ענינו כי מופתו מן חזרו
 אעשה לו נוה ומשבו ושרשו • ון"ל תכלה לפתוי כוונת
 נוה : (ג) איש מלחמה •
 כלומר גדול ובעל מלחמה ובספר • בחאיות לפי שהאיש
 הוא אגון ובעל לאשה כי היא אהבה מאררין רפיס נקרא
 האררין איש כמו שפטיסו גרעון בו יואש איש ישראל
 וכו' ה' איש מלחמה כתרומתו : (ד) (מרבות) בפתח
 ופתח מרובה ארבעה סוסים לפי שביצאו מלכיה והצא

הרעץ אויב : ז ובלב נאונק תהרס קמיה
תשלח חרנה ואלמו בקש : ח וברוח
אפיך גערמומים נצבו כמונד טלום קפאו
תהמת בלביים : ט אמר אויב ארדה
אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי ארניק
חרי תירישמו ידי : י נשפת ברוחה בסמו
גם צללו בעפרת במים אדירים : יא קיר
קמכה באלם יהוה מי קמכה נאדר בקדש
נורא

אלהא יי לירת ברמך אלהא את אדיר בקודשא דחיל תושבתן עבר פרישן :

ארימת רשיי

ה' ודיתיה במו רחמי עס שתי במדיעת גמכותיוס (יט) : הרעץ אויב . תמיד היא הוענת ומסכרת סלויס . דומה לו וירענ
 וירענ את זש אל בשופטים (סימני) . דכר אחר ימין הנאלרת בכח הוא מסכר ומלקה חויס : (ז) וברוב נאונק . את היד
 סכר רוענת סלויס כשהוא מרוסס ברוכ גליוס או ירסס קמיוס כיוס גליוס לכד חויכו כהסיס ק"ו כשזלמס סרן חף יחלמו :
 תהרוס . תמיד חתה חרס קמיון הקמיוס נגדך ויניס הקמיוס כנגדו אלו הקמיוס על ישראל וכן הוא אומר (תהלים פג) כי הכה חויכו יחיון
 ומה היא הכוונה על עמך יערימו סוד ועל זה קורא חותם חויכו של מקום : (ח) וברוח אפיך . היולא חסני נחיריס של חף דבר הכתוב
 כסובל כסכר דוגמת חלק ספר וסס כדי להשיע חתן הכדיות כפי ההוס שזכלו לביך דבר כשזלמס כועס וולא רוח מנחיריו וכן (תהלים יח)
 עלה עין חספונן וחרוץ חסו וכלו חוי שחירו (ישעיה מבח) למען סמי חודיך חפי כשזועפונכס בשיעמו חרוכה וכשהוא כועס כשימתו
 קי (שם) ותלתי חסס לק ולמתן תהלתי חסס חסס כחפי למתוס נחירי כעני חף וחרוץ שלא יולחך כשביך חסס כיוו נאקה
 חסס כחס נח סכר דף גא כן חתה סעיני . וכל חף וחרוץ כמקרא חוי חומר כן חרה חף כיוו (אויב לב) וענמי חיה חני חורב
 לשון שרפס ויוקד סכרס חתחמוס וכחריס כעת הקקף וחרוץ ענודת חרה כמו רלון מוגרת רכה וכן סנה לשון חטיות על כן הוא
 חומר (אסתר ד) וחמתו כערה בו וכנות החמה חומר כמקרה דגתו : גערמו מים . חנקלום חרנס לשון ערומיות ולשון לחות
 סודר חכו שירן) ערנות חסס ונכו כמו כד יוכיס : גערמו . ממוקד רוח זילא מאסך יכשו חמיס וסס כעשו כאן גליס וכריות
 של ערמוס עסס גכוהיס : כמו גר . כתר גומו כשור כחוסה : גר . לשון נבור וכמוס כמו (ישעיה יז) גר קיר כיוס כחלה (תהלים לב) כונס כנד
 לא כרוב כונס כאלד חלא כנד חלו היה כנד כמו כאלד וכונס לשון הכנסה היה לו לכתוב חכניס ככאלד מי היס חלא כונס לשון חוסף ולוכר הוא
 וכן (יהושע ג) קמו כד חחד ויעמו . כד חחד ולין לשון קימה ועמידה ככאלד חלא כחומות וככוריס ולא מוניטו כאלד נקוד חלא כמלח"מ
 כמו (תהלים נג) טיוס דוגמי כאלדן . (שופטים יד) את כאלד החלב (כ) : קפאו . כמו (אויב ז) וכגביט תקפאיני סהוקשו
 זעשו ככניס וחמיס זורקיס את הנגרייס על האכן ככח ונלחמיס כס ככל מוני קושי : ברלב ים . כחונק היס ודיך הנוקרות לנדס
 ק . עד לכ חמיס . (שמואל ב טו) לכ חלה . לשון עיקרו ותקפא של דבר : (ט) אמר אויב . לעמו כשפיתס כדבריס
 ארדוף וזיגס וחזק של עס שרו ועכדי : תמלאמו . יתמלא עינס כשפירוסו ורעוני ואל תתמה על תיכה המדברת שתיס : תמלאמו
 תמלא חסס יס הרסה כלשון הזה (שופטים א) כי ארץ הענג נתתי כמו כתיב לי . ולאו וכלו דכרו לשלום כמו דבר עמו . (ירמיה י)
 כן ילוי כחו וזו חחני (אויב לא) חספר צעדי חגידנו כמו חגידנו . חף כחן תמלא חו גלולא נעשי חסס (כה) : ארית חרבי
 חלוק ועל סס שהיא מדיק את התער כשליפתו וכשאר היק ספל כו לשון הרקה כמו מריקיס סקיס . (ירמיה מב) וכליו יריקו . זאל
 תחמ חין לשון ריקות ספל על הונח חלא על התיק ועל הסק ועל הכלי ספח מנחה חכל לח על חכר כו על היין ולדחוק ולפרס חריק חריק חריק
 כלשון (בראשית ד) וירק את חריכו חודיון חריכו מנינו כלשון נחסס חף על היולא חין חורק (ירמיה עס) לא חורק מכלי חל כלי .
 לא חורק הכלי חין כתיב כחן חלא לח חורק היין וכלי חל כלי מנינו כלשון עוסכ על היין וכן (יהוקאר בח) וחדיקו חריכותס
 על חפי כחמתך דחריס : חורישמו . לשון רישות ודלות כמו (שמואל אב) חוריש ועעשיר : (ז) נשפתי . לשון הפחה
 וכן (ישעיה ס) זנס כשף כסס : צללץ . שקעו עמקו לשון מוללה : בעופרת . חכר פל"ס כל"ע : (זא) בראלים .
 במקיס כמו (יהוקאר ע) ונת חילי חרין לקח . (תהלים כב) חיליתי לשורת מוסה : גורא חרילות . ירחוי וכלהניד
 תכלותק

לקרבן... דבסמי' גיפתתתקד קפבר שורי בעלי דבמיהו רעמוך תמי' בהו' הקרי' דבמי'ר מן קדקד' איתעמידו בנא' עירפון עירפון ממי' לחו'

ירושלמי

אמר פרעה בשיעא סנאזו וקעל דקבא ארדוף במר עקא בני ישראל וארעי יתהו שרון על גף נפמי אשמי סנדרון שקיא בקא זאבו סנחון בקא בקא אפלי' מן נקמא לעמי עקב' קדקא ובר התמלי גפשי סנדרון מן סמר מן אשדוף סרבי ואשמי יתהו גר ימיני :

סרבי ואשמי יתהו גר ימיני : אשבת ברות מן קדקד' !! וקסין צל'תהו מרין דקמא גתהו וישקעו הי באקרא מוא סמשכתא : א מן גנותך באילי מרוקא !! מן גנותך בדרג בקדקשא דחיל בתרשבתון עבדי גיפון גפרישן לעמיהו

בית

באר רחובות דקדוקי רש"י

(ט) כתבו המדקדקים משום דמיניו כתרסי' יוניק' תרען אויב' אס' כן תכונה הימין בלשון נקבה לפי'ה הוצרכנו לומר דקרא כמלת בלדרי התי' ונכאלו כתיב יוניק' ה' כאלדרי' ככת יוניק' ה' תרען אויב' זהו דעת המדקדק רבינו ונ' ל' אכן דעת רוב המדקדקים דמלת בלדרי לא קאי על הימין רק על השם הנכנס ב"ה שהוא נאדר ככת והו' ד נוספת וכלו' כתיב בלדרי ככת' וסכן מיניו יודין נוספת כמו רבתי עם ואס' כן מה שכתב רש"י הו' דיתירה כיון לדעת רוב המדקדקים : (כ) משום דהאל' ק' כמלת נאדר כחה היא ואינה נרמשת כמבטא כלל ואס' כן וס' לומר דמלת ג' נאדר יהו' שניהם ענין אחד לכן סותר רש"י סברתו ממשלס נדדים נדרשון דהא נאדר (כל' א' לעביל) כלי בית קבול הוא להכניס דבר מה לתוכו ואס' כן מניס' כנאדר מבעי ליה לכתוב (ער הט דיא וואסיר מלכין ארין כרענגין אוויא און ארין לאגיל) : דגמי דלא טייך כנאלות קיוה ועמידה ומדכתיב כאן נכבו (זיא הכין זין גשטעלט) על כורחך נד נאדר תרי עניינה כינוי' ד שטי' דלא מניס' כשום מקום מלת נאדר כי אס' כחולס ונקרא חלל'ס' מלל'ס' וזמלת ג' ככל מקום היא או כסגול או כנדיאלא ודאי כונס לשון חסיפה הוא ומלת ג' ענין חומה הוא ופי' כונס (ער פראמיילט כ'ד או ארין ישיאר) וכן נכבו (זיא הכין זין גשטעלט) כמו ג' (או ארין מויתר) : (כא) דהא ודאי און לפרש מלת תמלאמולפועל ינאל שיתכן בו הכינוי ס' ויהיה אס' כן משמעו

רשבי'ם

ו' רוממה - ומקרא זה כעין נאשו כהרות ה' נאשו כהרות קולם - עד מתי רשעים י' עד מתי רשעים יעלחו - כי הנה אויבך ה' כי הנה אויבך יאכרו - מתי הראשון אינו מסיים דברו עד שיאל מתי האחרון ונכפלו ונאליס דברו - אך כתי' הראשון מזכיר כתי' הוא מזכיר : (ו) תהרס קוייך - לשון החרס משפיל ומכניע דבר וקומתו - וכן פן יהרסו אל' ה' מוקומם להתקרב ולחלות : כן יסתן מאלל ויהרסן מויתכן : (ח) וברות' אפך - ברות קדים עזה כל הלילה : גערמו - זככו למעלה כמו עדימת פטים נד - לשון זוכה - וכן כירון קמו נד אחד : קפאו - כמו וכנכינה תקפיתאי : (ט) חמר אויב כשראה היס למרבה : אריוק ח' בי - אריוק תעדי בהנאלת ח' כי וכן כי סייך נפתו כי על סס (נחיתת) דריוקת קשת הוא יורה החיים כדכתיב ותנחת עלי ידיו - זמיתה קשת נחמה זרועותיו לכן הוא קורא יריות ונחיס (נחיתת) לללו כעופרת כמיונות שהן אדירים כמים של יס אע"פ שהן אדירים (ס"א כדכתיב אדירים) משכרי יס (יא) מי כמון כאלס ה' מי כמון כאלר כקודס - גס זכ מן הכפולים ספרסתי אלל יוניק' י' :

מכלל יופי

עליו מלא רועים קדאו אחריו (תורישמו) - ענין הרשות מלא ורועים תאמס כפשו אל' דהמסכנות או ידויה ענין מקום אחד שלא יוכלו לכרות כי גירוש זשירוח : היס יהיה להם מזד אחד ואני (י) (נשפרת) - ענין זסילי ינהל האחר : הדיחוף והנפיהוד' זרא' בע פידשו כענין נשף שפירשו לילה : (צ'לו) - ענין שקועה : (בעופרת) - הוא ד' אבד כהרגומו ואמרו שנקראו על שם העפר כי כל המחבורת יאכלם העפר ויפחתו בהיותם בואכל העופרת הוסיף בעפר : (יא) (כאלס) : בתקפיים : ד' יא

טעמו על השם יתברך או החסר היו הנקבה ומשפטו נאדרית : (ז) (קמך) - נקראו האובים קמים לפי שקמם ער שכבודם לרעה : (כקש) - פתח באר' נחטן והפוליס : (ח) (נערמו מים) - ברומר שעמדו ערמות כלמו שאמר נצבו כמון נד נוזלים : (נצבו) - רשון עמידה לא עני' העמרה : (ככא נד) - ענינו ענין קבוק ביהר כענין גדיש : (קפאו) - ענינו עמידה הדבר הגיתך או"לד בלעו : (ט) (אררף) אשיו - החסר הו' : זיס נופרטיס תכרית אוחס נפשי (המלאמנו) - פועל עומד - כטיס כלל יתו' תולא - או הוא ופירשו המלאמנוהם נפשי : יוניק' חסיפה כמו אשר יקרא

נורא תהלת עשה-פלא : יב נשות ימינה
 תבלעמו ארץ : יג נחית בחסדך עבדנו
 נאלת תהלת בעזך אלנוה קדשך : יד שמעו
 עמים ירגזון תיל אהו ישבי פלשת : טו אז
 נבהלו אלופי אדום אילי מואב ואחוזמו רעד
 נמגו כל ישבי כנען : טז תפל עליהם
 אימתה ופחד בגדל זרועך ודמו כאבן עד
 יעבר עמך יהוה עד יעבר עסנו קניית :
 יז תבאמו ותשגמו בחר נחלתך מכוון
 לשבתך פגלת יהוה מקדש אדני כוננו ידך :
 יח יהרהר וימלך לעלם ועד :
 יט כי

יב ארימת ימינך בלעתנון ארעא :
 יג דברת בשבוקך לעמא דלן דפרקתא
 סובריה בתוקפך לדירא דקודשך : יד שמעו
 עממיא זעו תהלא אהדתינון לדתו ותבין
 בפלשת : טו בכין אתהילו רברבי אדום
 תקיפי מואב אהדינון רתיתא אתברו כל-
 דתו ותבין בכנען : טז תפיל עליהון
 אימתא ודחך תא בסגי תוקפך ישחקון
 כאבנא עד דיעבר עמך יי ותארנונא עד-
 דיעבר עמא דלן דיפרקתא יתירדנא :
 יז תעלינון ותשרינון בשורא דאתסנתך
 אתר מתקן לבירת שכינתך דאתקנתא יי
 מקדשא יי אתקנהי ידך : יח יי מלכותיה

קאים

רשיי

תהלותיך פן יזעטו כח"ש לך דומיהת הלה : (יב) גטירה ימינך . כשהקדוש ברוך הוא נוטה ידו הרשעים כלים ונופלים לפי שהכל כחון
 בידו ונופלים כהטייתה וכן הוא חומר (ישעיה לא) זה יטה ידו ויכשל עוזר ונפל עוזר משל לכלי זכוכית הכתונים בדי אדם מטה ידו מעט
 וכן נופלין ומשח טרין : תכד יעבור ארץ . זכאן זכוכית לקבורה כסבר שאמר ה' הנדוק : (יג) נהלת . לשון מנהל והתקלוס
 תרגם לשון נושא וסוכל ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית : (יד) ירגזון . מתרגזין : וישבו פלשת : מפני שהרגזו חת כני
 אפרים שמהו חת הקן וילאו בחזקה כמפורש בדברי האיסורים וההגזים הנשיגת : (טו) אדופי אדום אילי מואב . (מכילתא)
 והלא לא היה להם לירא כלום שהרי לא עליהם הולכים אלא מפני חלונות שהיו מתאוננים ומזעזעים על כבודם של ישראל : במדבר
 נחמו כיון (תהלים סח) כרביבים תמוגגסה . אמרו עלינו הם כלים לכלותינו ולירש את ארצנו : (יז) הפול עליהם אימתה
 (מכילתא) על הרחוקים : ופחד . על הקרובים כענין שחמר . (יהושע ב) כי שמועו את אשר הוכיח וגו' : עד יעבר עד
 יעבר . כתרגומו : קניית . חכמת משה אמונת כחפץ הקמי בדמים יקרים שחכיב על האדם : (יז) תביאמו . כתגבת משה
 שלח יכנס לארץ לנך לא נחמר תביאנו . (מראה שלח יכנסו לארץ וכו' והכי חיתא בהדיא פרק יש קולין דק"ט וכמכילתא הבנים
 יכנסו ולא האבות חף שלא נגזר גזרת מרגלים עדיין מ"ע יכנס ולא ידע מה יכנס וזה"ש) : מכון דשבתך . מקדש של משה זכרון
 כנגד כסא של מועלה אשר פעלת : מקדש ה' . השעם עליו וקד גדול להפירודו מתיבת השם של אחריו המקדש אשר טכנו ידך ה' חביב
 בית המקדש שהעולם נכרא כבוד אחת שחמר (ישעיה כח) חף יד יסדה ארץ ומקדש כסתי ידים ואימתי יכנה כזתי ידים כוון זה ימליך
 לעולם ועד לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו : לעולם ועד . לשון עולמות הוא והו"ו כי יסוד לפיכך הוא פתוחה אכל (ירמיה סט)

באר רחובות דקדוקי רשיי

משמעו (דער שונא הט גואנט) תולאמו (מיינרכס ד' ע) יח יח חן ישראל) ובאות כוונת השונא לחסר בישראל אלא ודלו
 לשון פועל עומד הוא (דח חר בייט טייכט בייח דער וויגר קיי) אכל עדיין קשה והלא חנל פועל עומד לא יתכן שום כינוי לכן קאמר רש"י
 לחלקו לשתי תיבות וכאלו כתיב תנולח וזהם (דער שונא הע גואנט מייך לייכ ווערט דער פילין פון זיא) ומכילתא רתיה שכן מנינו במלת
 ארץ

רשבים

י' נאדרו בכת . וכן פירושו' חי כיוון כללים יי שאלדרה קדוש כמותך . מרא תהילות . תהילות האמורות כך על ידיהם אתה יראוי
 ומחוסים . כדכתיב ויראו העם את ה' . (יב) כעית יעניך . ויאמר ה' אל נשה נשה את ידך על היס וישבו וגו' : (יג) כהלת
 בעוך

בית ישראל : יב ימא וארעא תהון מדיניו דין עם דא
בחדא ימא הנה אמר לארעא קבילי בנימי וארעא ה
ארעה ליקא קביל קטילגוד לא ימא הנה בעי לקטמו
יתהון ולא ארעא הנה בעיא למבלע יתהון דחילא הנה
ארעא למקבלא יתהון מן בגלל דלא יתבעון גגה ביום
דינא ברא לעלמא דאחי היקמא דיתבע מינה דמי דחיל
מן די ארמינת יד ימינד יי בשביעה על ארעא דלא יתבעון
מינה לעלמא דאחי ופתחת ארעא פוקה ובלעת יתהון :

ימא וארעא הון מדיניו דין לקביל דין ימא הנה אמר
לארעא קבילי בנימי וארעא הנה אמרה ליקא קביל
קטילגוד ארעא לא הנה בעיא למבלע יתהון ולא ימא הנה
בעי למקטמא יתהון וקמימר מן קדמד ארמינת ית יד
ימינד בשביעה ואשבע לארעא דלית את קבע יתהון
מינה לעלמא דאחי כגון פתחת ארעא ית פוקה ובלעת
יתהון :

יג דברת בספדך עמד האילין די פתחא ופתמינת יתהון טעור בית מוקדשך סדור בית שכינת קודשך :
יד שקיעו אומיאי ותכזרון דחילא אחרת יתהון כל עמורי ביני ארעהון דפלישתאי : טו הא כגון איתכחלו
בכרנני אדומאי מקיפי מוצאא אהבת יתהון רתיתא איתמי לכהון כגניהון כל עמורי ביני ארעהון דכענאי :

ירושלמי

מפיל עליהון איקמא דמותא ותכירא בתקופ אדכע גבורהך
ויפדמון באכניא עד דיעברון עמא האיילין דפרקית ית
מגזמיה דירקא גת מגזמיה דירדגא עד זמן יעברון
עמא אילין די קנית לשקד :

מז מפיל עליהון איקמא דמותא ודחילתא בתקופ
אדכע גבורהך וישמתקון הי באכניא עד זמן די יעברון
עמד יי ית גתלי ארניגא עד זמן די יעברון עמד האילין
דקנית ית מגזמיה דירקא : יז מעיל יתהון ותנצוב
יתהון בטור בית מוקדשך אחר דמקונו קביל כורסי קרד
מוזמן קביל בית שכינת קדשך איתקומא יי בית מוקדשך
יי פרמין אינדך שבילילי יתיה : יח בר תמון עמא
בית ישראל ית גסיא וית פרישוותא דעבר להון קודשא
יחי משפח על ימא דסור ויגבורת ידיה בני גלליא ענין
ואמרין אילן לאילן איתו גימן כליל דרבר בריש פרמון
דהוא מעביר ולא עבר דהוא מחליף ולא חליף דחילת
הוא כליל מלכותא והוא מלך מלגין בעלמא הדין
ודיליה

רשב"ם

בעוד - ענהל אתה את ישראל עכשו כדי להכניסם ולהורישם את ארץ כנען . שהיא נוח קדשך (יד) יושבי פלשת (טו) אלומי
אדום . אילי מואב . כל אלו שכיני ארץ ישראל : (עד יעבור) שניהם עד יעבור את הירדן אל ארץ ישראל . כפל אחר של
עברות הירדן כעין יעניך ה' לפי הכסף : (יו) כנדול זרועך . כיוו זרוע גודלך : וכן זרוע קדוש היכלך כתיובים . כיוו היכל
קדשך : (יז) חוקש . חוק של חקש דגוש ודל"ת רפה . וכן הכפיו . וכן חסתי עיני מפלשתים : הדגש שחוק של חקש
עושה את חסוף שכה עניו ולכן הדלת של אחריו רפה . וכן הכפיו . וכן חסתי : (יח) ה' יעקב . לאחר שתתישב
בארץ

מכרל יופי

(ידמו) . ענין שתיקה : (ידמו כאבן) . שרשודמם מן
הכפולים והראוי ינמר בקמין והקילו המלה כי הדגש שהוא
כפא דפועל . להכרה כי היא הלשון נפעל ור"כ
כפועל המבין והקילו המלה כפועל : (יז) (וחטעכו)
באבו על דרך השאלה : (מכון) . פירוש מושב :
(מקדש) . דגש חקוף לתפארת מפני השוא : (יח) (לעולם
ועד) . העולם הזה והעולם הבא ועד סגול אבל ירשיהכט
היודע ועד צירי שהוא ענין ערות . וכן גסימון ק"ו ז

נורא תהלות . הטעם נורא להללו כי לא יוכל אחר לספר
תהלתו . איהו כיונורא כהלה וירדונו כיונלמי
החמה נוראים כעמא ובלת וזכרמיה כדכרס חזר
אתה חכמה כס :

יש כי בא סוס פרעה ברכבו ובפךשיו
 בים וישב יהנות עליהם אתמי הים ובני
 ישראל הלכו בבישה בתוך הים : פ
 ב ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את
 התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפס
 ובמהלת : כא ותען להם מרים שירו
 ליהנה כי נאה נאה סוס ורכבו רמה
 בנס : ס כב ויסע משה את ישראל
 מיט סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת
 ימים במדבר ולא מצאו מים : כג ויבאו
 מרתה ולא יכלו לשפת מים ממרתה כי
 מרים הם על-בן קרא שמה מרתה :
 כד וילנו העם על-משה לאמר מה
 נשיתה : כה ויצעק אל-יהנה ויורהו יהנה
 עץ
 נשתי : כה וצלי קדם יי ואלפיה יי אעא
 ורמא למיאו ובסימו מיא תמן גור ליה קנס

קאים-לעלם ולעלמי עלמיו : יש ארי עלו
 סוסות פרעה ברתיותי ובפךשוהי בימא
 ואתיב יי עליהון ירת מי ימא ובני ישראל
 הליכו פיבשתיא בגו ימא : כ וניסבת מרים
 נביאתא אחתיה דאהרן ירת-תופא בידה
 ונקקא כל-נשיא בתרנא בתופין ובחנגין :
 כא ומעניא להן מרים שבחו ואודו-קדם
 יי ארי-אתנאי על-גיותנא וגיאותא דיליה
 היא סוסיא ורכביה שדי בימא : כב ואמיל
 משה ית-ישראל מימא-דסוף ונקפו
 ד-מדברא דחנרא ואנלו תלתא-יומין
 במדברא ולא-אשכחו מים : כג ואתו
 למרתה ולא יכילו למשתי מיא ממרתה ארי
 מרירין אינון על-בן קרא שמה מרתה :
 כד ואתרעמו עמא על-משה למימר מה-
 עץ
 נשתי : כה וצלי קדם יי ואלפיה יי אעא
 ורמא למיאו ובסימו מיא תמן גור ליה קנס

דין

רשיי

ארכי הירד ועד זכ"י כו שמוקמוה היא (כב) : (יט) כי בא סוס פרעה . (גיטויצו) כאשר בא : (כ) ותקח מרים
 דחנביאה . היכן נתגבאה כשהיא אחות אהרן קודם שזלד משה אחר עתידה חזוי שתלד בן וכו' כדאיתא בסוטה (דף יב) ד"ל אחות
 אהרן לפי שמסר בתו עליה כשנצטריעה בקראת על שמו : את התף . כליו של מינומר : בתפס ובמהלורת . מוכסחות היו
 לדקונית שדבור שה"ק מה עושה להם נסים וכו' וכו' תופי' וכו' : (כא) והען להם מרים . משה אחר שירה לאנשים הוא אומר והם עובין
 אחריו ומרים אחרת שירה לנשים (מכילתא) : (כב) ויסע משה . הס' ין בעל כרחם שעטרו מזרים פוסיהם בתפשי' זהב וכסף ואכזבים
 טובות (מכילתא) והיו ישראל מוכאין חותם בים וגדולה היתה ביות הים מכות מזרים שנאמר (שיר א) טורי זהב כישה לך עם
 בקודת הכסף לביך הוצרך להסייען בעל כרחם : (כג) ויבואו מרתה . כחולמרה . ה"ל בסוף תיבה במקום לט"ל בתחילתה
 וכת"י היא במקום ה"ל הנשרת בתוכה מרה וכסמיתכה כשהיא נדקת לה"ל שהיא עוסף במקום הל"ל מד תהפך ה"ל של שרש לת"י
 וכן כל ה"ל שא"ל שרש בתוכה תהפך לת"י כסמיתכה כחו (ישעיה ב) חיתה אין לי . (אסרנא) ומענו בערה בו .
 (ג) הרי ה"ל של שרש ההפכת לת"י ומעני שנסמכת אל הו"ו הנוקפת וכן עכד וחמה (בראשית ל) הנה אחתי כלבה . לנפש טוב .
 (אעוב לג) וזהו מענו חיתו לחם . בין הרמה ותשבתו הרמתה (כד) וילנו . לשון נפעלו הוא וכן התרגום לשון נפעל הוא
 ואתרעו וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם מתלונן מתרועע ולא חמר לונן רועע וכן יאמר הלועז (כד) דקונפ"ל סינ"ק
 ש"י חסב הדבור אליו האחרו ש"י : (כה) שם שם לו . כמרה נתן להם מקנת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה
 לדושה ודינן (סנהדרין מ) : ושם נסחו . לעם ראה קמי ערפו שלא נמלכו במשה כלטון יפה בקש עלינו שיהיה לנו מים
 למשתו

באר רחובות דקדוקי רשיי

ארץ הנובסיתא כחלק נס כן לשתי תיבות וכלו כתיב נתת לי : (כב) מה שכתב הו"ו בו יסוד אין רעה לומר דשרטו ועד כו"ו
 פתח דהא לא מינו כסום נוקם שורט הפתח לכו"ו ורק ווי עמודים ולמי דעת קנת נס כן את זהב כסוסה אללא רעה לומר שפכר שהו"ו
 קנה

והלוי היה מלכותא דעלמא דאתי ונדליה היא והוא
 לעלמי עלמין : יט ארוב גריו סוסות פרעה
 ברתיו וקפשוו גימא והוה : י"ג עליוהו ית כיו רמא
 זבני ישראל חליכו כבשקא בגו ימא ומקו פלקו עיננו
 בסימן ואילני מיכלא וירמי ומגדו בארציה ימא :
 כ וקמבת מדום נביאהה אקמיה דאמון עת הוה
 בידיא ונפקו כל גשימא בתרהה בתופיא הוה חילין ופדנעיא
 כותנא : כא וקמבת להו כורם גיה וקעקמא קדם :
 כב ומתניא ועל רמין הוא מתגטל על די אור פרעה ושימא
 ותחו קימא דסוף : כג ואטיל משה עת ישראל
 מן ימא דסוף ונקמו למקרא דחלוצא וטילו חלקא ומין
 כדמקרא בטילין מן פיקוביא ולא צשקחו מימא :
 כד ואתו למקרא ולא יכילו למשחי מוה מקרה ארום
 כוריו הונו בגין כו קרא שמייה מרה : כה ואתבעמי
 עמא על משה למימר מה נשתי : כו וצלי קדם
 ואתח ליה : ז' אילו קריר דארדפני וכתב עליו שקמא ברא
 וקמרא ושלק לגו מיא פמון שוי ליה מימרא בן גויבת
 שבתא

עניו בן ישראל ואמרין אליו לאליו אחרו גהו כלילא
 כריש פדוקא דהוה מעבר ולא מתעבר דהוה סתדיף
 ולא סתמליף דהוה מלך מלבין בעלמא הדין ועוד
 דידה הוא בליקא דמלכותא לעלמא דאתי ודגיה היא
 עד עלם עלמא :
 בתופיא הונו חילין :

ארם הקקא ודוקמיקא דידה הוא על גנתנו הוא
 ורבה בפר עמא בני ישראל סוסותיה קרתיכו קמא וקמא
 ירושלמי
 אוקרא בתלוצה :
 ואידננו עמא :

וצלי משה קדם : ו' וחי ליה מימרא בן אילו דארדפני
 קלקל בגו מיא ואיתחילין מיא ומקו חני ליה מימרא בן קמיין
 וסידרי דגין ומקו גמי ימיה גימין בגימיןא עשירא :

באר רחובות דקדוקי רשי

איה פשוט דק היא תנורת ו' דאות דאשומקן הסורס דטרשו יעד נקראת חול רש' מן היסוד : וזה שכתב עוד לפיכך היא פתוחה
 זכור קודם כסוף אודיעך דרוס כנסחלות העם משוכשות והעיקר הוא כנסחת חומשים גדולים דפוס באויסכיה ה' ימלך לעולם ועד
 סתת תחת הו' וזרחה לוחת המושח דמקורה קטנה הכתובה שם סביב בגליון נוספר כזה ועד פתח רש' ואכן עודא עד כאן ולפי
 זה דבריה רש' מתחרין מענין לפיכך וכדירנה לומר כיון דהו' וכתלת ועד היא זרשית לכן היא פתוחה וזוהי פתח תחת הו' ו'
 אה' אכתי הו' ועד זהו ושמעית היא קנונה היינו קמן תחת הו' : ואלוידע בעל השפתי חכמים מנסחחו לא מלחו לכו
 לכתוב בדברו רש' ימיה שכתב ודבר זה לר' להודיע משום דרכים נמשכים אחריו ברש' וזוהי האמת כדכתבתי : (כ) דברו
 רש' מתבארין מענין והמדקדקים נתנו כזה טעם לכתב ואחריו כעבור זה תתחלפה הה' א' דבאמצע העיבה לתי' וכיוצא בנבשתי וימן
 הה' : (כד) מה שכתב לזון כפעל הוא רנה לומר הדגש שתיך הלמד עורה חסרון כון סימן כפעל וכלו כתיב ויגלונו : ומה שכתב
 עוד גס התרגום לזון כפעל הוא דמתרגם על וילונו ואתרעמו רנה לומר דוקא אותו לזון כפעל הדומה ללזון התפעל הפועל בענינו
 וילונו

רשב"ם

בארן ישראל תודע מלכותו של הקב"ה ככל המלכות : (ט) כי כל סוס ונערו כיו ישראל כבר הלכו בימיה בתוך הים . אז
 ותקח מרים הכהיאה וגו' . וכמוה כאשר כיוה ה' את משה ויניחהו אהרן לפני העדות למשחית . וכן בירמיה כי בא ירמיה אל בית
 הכור ואל התמיות וישם שם ירמיה ימים רבים וישלח המלך דקיהו ויקחהו : (כ) הכהיאה : קורא בעל דבר שכתב אז תוכחות כגו
 חלום : אחות אהרן . על שם הכור קורא אחות כמו שפירשתי אלל אחות נכיות ואחות לזון : (כב) זיסע . הפעיל . אכל ויסע .
 הוא עמנו נסע . וכן ויפל הקרב עמנו . ונגש את פר . לזון מפעיל . אכל ויפל ויגש . לזון פועל : (כה) ויורהו לזון יורו
 משפטיך

מכלל יופי

(יט) (סוף פרעה) . פעמים השם הנופל על האחד יפול
 על רבים והיא שם כלל והוא בעצמו שפירט עיוסכ
 הרכב הסוס : (וכפרשיו) : נקרא כולפי שהוא מפריש
 הסוס במאפים שברגליו להריץ אורזו מענין משלי כג
 וכפפעוני יפרישו :

(כ) **אחות אהרן** . במדרגת הכהונה היתה באהרן אחיה
 לא כמשה . וירבותינו לאמרן מהיתה נביאה
 כזון היתה אחות אהרן קודם שגולד משה ואמרה עתידה אחי שתלד
 כן שויטיע את ישראל :

(כא) (ותען להם) . ענין הגבהת קול בשיר :
 עינות

עץ וישלך אל-המים וימתקו המים שם שם
 לו חק ומשפט ושם נסוהו : כו ויאמר אם-
 שמוע תשמע לקול יהוה אלהיך והישר
 בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת
 כל-חקיו כל-המחלה אשר-שמתי במצרים
 חמישי לא-אשים עליך כי אני יהוה קפאך :
 ס כו ויבאו אילמה ושם שתיים עשרה
 עינת מים ושבעים המרים ויהנו-שם על-
 מן המים : א ויסעו מאילם ויבאו כל-עדת
 בני-ישראל אל-מדבר-סין אשר בין-אילם
 ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני
 לצאתם מארץ מצרים : ב וילינו כל-עדת
 בני-ישראל על-משה ועל-אהרן במדבר :
 ג ויאמרו אלהם בני-ישראל מיתן מותנו
 ביד-יהוה בארץ מצרים בשבתנו על-סוד
 הבשר באכלנו לחם לשבע כי-הוצאתם
 אתנו אל-המדבר הזה להמית את-כל-הקהל
 הזה ברעב : ס ד ויאמר יהוה אל-
 משה הנני ממטיר לכם לחם מן-השמים
 ויצא העם ולקטו דבר-יום ביומו למען
 אנסנו תולך בתורתו אס-לא : ה והנה
 ביום הששי והכינו את אשר-יביאו והנה
 משנת על אשר-ילקטו יום יום : ו ויאמר
 משה

וילונקרי

ודין ותמן נסיה : כו ויאמר אם-קבלת
 תקבל במימרא דני אלהך ודקשר בעינתי
 תעביד ותצית לפקודתי ותטר כל-קיימותי
 כל-מרעין דשויתי במצרים לא אשוני עלך
 ארי אנא יי אסר : כו ואתו לאלים ותמן
 תרתי עשרי מבויעין דמיון ושבעין דיקרין
 ושרו תמן על-מיא : א ונטלו מאילם
 ואתו כל-כנישתא דבני-ישראל למדברא
 דסין דבין אילם ובין סיני בחמשה עשר
 יומא לירחא תנינא דמפקהון מארעא
 דמצרים : ב ואתרעמו כל-כנישתא דבני-
 ישראל על-משה ועל-אהרן במדברא :
 ג ויאמרו להון בני ישראל לוי דמיתנא
 קדם יי בארעא דמצרים בד-הוינא-יתבין
 על-דודי ביסרא ובד-הוינא-אכלין לחמא
 וסבעין ארי אפקתון יתנא דמדברא הדין
 לקטלא ירת בר קהלא הדין בכפנא :
 ד ויאמר יי למשה הא-אנא מחית
 לכון לחמא מן-שמנא ויפקון עמא וילקטון
 פתגס-יום ביומיה בדיל דגנסון היתכון
 באוריתי אס-לא : ה ויהי ביומא שתימא
 ויתקנן ית-דויתון ויהי על-הר-חרין על-
 דילקטון יום יום : ו ויאמר משה ואהרן
 לכל-בני ישראל רמשא ותדעון אריי אפיק

רשי

יתכון

לפתחו אלה כתלונתו : (כו) אם שמוע השמוע . זו ככלה שיקבלו עליהם : העשה . היא עשייה : והאזנת . תעט
 אונים לדקדק כהם : כל חקיו . דברים שחייב אלה גזירת מלך כלל שום טעם וי"ה תקטר עליהם מה חיסור כחולמה נאסרו
 כגון לכישת כלאים וחכוכת חור ופרה ארומה וכיוצא בהם : לא אשים עליך . ואם אשים כרו הוא כלל הושתה כי חטי ה' רועלך
 זהו מדדסי . (מכילתא) ולפי פזישי כי חטי ה' רועלך ומלמדך תורה ומצות למען תגלל עוהם כרופא הזה החומר לחדס חל תחכל
 דברים שמתחייב חייך לדי חוטי חטי חוקי לנות וכן ה' א' (משלי ג') רפאות תיזי למיך : (כ) שהיום עשרה עינות מים .
 כנגד י"ס שמים מדינות להם ושבעים תמרים כנגד ע' זקנים : (א) בחמשה עשר יום . כחמשה ימים של חגייה זו לפי שבו
 ביום כלתה החרבה שזוהו תמרים והולרטי למן ללמדנו שאלו תמרי הכנף (או תמרי כוזה) ששים ולחת סיודות וירד להם
 מן